

Les rondalles són un patrimoni cultural molt ric que fins fa poc temps es transmetien per via oral. Mossèn Antoni M. Alcover i l'editorial Moll permeteren que en quedés constància escrita i estigessin a l'abast de tothom que les volgués llegir. Altres autors han fet diverses adaptacions, estudis,...i ara, arriba en un nou format: una rondalla interactiva, a través de l'ordinador, on es veu, s'escolta, es llegeix i s'actua per separat o a la vegada

Rondallista sempre hi havia algú que contava rondalles. Era un divertiment, més o menys, com ara ho és el cinema.

Les rondalles, abans, eren contades en un rotlle de gent, ara és més comú llegir-les als llibres. L'estudi de les rondalles va començar perquè molts escriptors i estudiosos van trobar les arrels de la cultura originària dels pobles en aquestes narracions una cultura que a causa de l'avanç del "progrés" i el despoblament de moltes àrees rurals semblava a punt de desaparèixer.

Què és una Rondalla?

És un relat o narració en prosa, de tradició oral i de caràcter anònim, que conta fets imaginaris, desenvolupats amb uns personatges, un argument i un espai determinats, i que té unes fórmules fixes d'inici i acabament del relat.

A més les rondalles pertanyen a un patrimoni col·lectiu que remet a la cultura indoeuropea.

Classificació de les Rondalles.

Hi ha tres grans grups:

- a) Les rondalles meravelloses: Hi intervenen éssers humans dotats de facultats sobrenaturals i objectes posseïts de virtuts màgiques.
- b) Les rondalles d'animals: Els protagonistes són animals personificats, la fama és quasi sempre el mòbil que provoca el conflicte.
- c) Les rondalles de costums: Aquestes es consideren més tardanes en el temps que les meravelloses i, per això, poden reflectir millor els modes de vida de la societat agrària. Hi intervenen persones que es comporten de manera humana i resolen els conflictes plantejats sense cap ajuda meravellosa.

Característiques de les rondalles.

Les rondalles es caracteritzen, en termes generals, per tenir una estructura fixa, pel tipus de personatges que hi apareixen i per les fórmules que els narradors utilitzen per obrir i tancar el relat.

- a) Estructura narrativa fixa: (*Noves lectures de rondalles valencianes*, G. Lluch i R. Serrano)

Esquema narratiu que agrupa els diferents fets o seqüències narratives en cinc moments:

- Situació inicial: Presentació d'alguns dels participants de la narració i de les seues circumstàncies.
- Conflicte: qualsevol fet o acció que modifica la situació inicial.
- Acció: Reacció d'alguns dels participants per intentar resoldre el conflicte. És la seqüència o la part més important de la narració.
- Resolució: El resultat de les accions precedents.
- Situació final: Tornada a una situació estable diferent de la inicial.

b) Tipus de personatges que apareixen

A les rondalles hi sol haver 7 tipus de personatges (tot i que no sempre apareixen tots): l'heroi, el fals heroi, l'agressor, el donant de l'objecte màgic, la víctima, i els auxiliars de l'heroi.

L'heroi reacciona davant de les exigències del donant per poder disposar dels objectes màgics i es casarà amb la princesa: té com a antagonista l'agressor que s'enfronta amb el protagonista o participa en el combat.

El donant és el més habitual en les rondalles meravelloses i s'encarrega de transmetre l'objecte màgic a l'heroi. L'auxiliar és el personatge que ajuda el protagonista. En les rondalles meravelloses té un caràcter màgic o sobrenatural.

En les rondalles meravelloses sempre apareix una dona en el paper de princesa que és qui exigirà la realització de les tasques més difícils, imposarà una marca que diferenciarà l'heroi dels altres personatges, descobrirà així al fals heroi i acabarà casant-se amb l'autèntic heroi, matrimoni que transformarà l'heroi en un ésser madur i poderós.

c) Fórmules que els narradors utilitzen per obrir el relat i tancar-lo.

A les rondalles s'utilitzen una sèrie de marques formals constants entre les quals hi destaquen les fórmules d'iniciar i tancar el relat. Aquestes fórmules ofereixen una gamma molt variada i delimiten un espai textual on diversos fets especials poden tenir lloc. Són fórmules fixes utilitzades sempre de la mateixa manera i amb escasses variacions. Les més habituals són frases curtes com:

"Hi havia una vegada..."

O d'altres més precises:

"Vet aquí en aquell temps

que les bèsties parlaven

i les persones callaven..."

Frases com aquesta representen una vaguetat deliberada que simbolitza l'abandonament del món concret de la realitat, i l'endinsament en un món on tot és possible.

Pel que fa a les fórmules de tancament, aquestes tornen l'oient/lector al món concret. Igual que les anteriors contenen mots fossilitzats de termes màgics:

"Catacric, catacrac,

catacrac, catacric,

conte contat, conte finit."

"Una reina tenia tres filles

una mandarina

una tarongina

una melmelada

i aquesta història s'ha acabada."

LA PRINCESA DE LA MEL

Contada per Josep Maria Serra i Forné, de Bellpuig

Una vegada hi havia tres germans tot eixerits, que eren molt pobres. Veient que al poble no hi havia manera de mantenir-s'hi, van determinar d'anar-se'n a provar fortuna.

Varen marxar tots tres per un camí, i quan feia temps que caminaven, van veure un cau de formigues. El noi gran i el mitjà, instintivament, van agafar un grapat de terra i ja van ser posats allí al peu del cau a veure com ho havien de fer per tapar-lo. el petit s'hi va oposar i, així com va poder, se'ls va emportar, dient-los que no podien fer cap mal a aquelles pobres bestioles de les quals cap mal n'havien rebut.

Al cap d'una estona de caminar, passen pel peu d'un estany en el qual hi nedaven unes oques. Els dos nois més grans, veure les oques i agafar una pedra per tirar-les-hi, tot va ser u, però el petit els ho va treure del cap i van seguir avant el seu viatge.

Al cap d'uns quans dies de caminar, veuen que d'un arbre en penjava un formós eixam d'abelles. Així que el veuen els dos nois més grans amb igual instint van tractar de calar-li foc, però també fou el petit el que els va convencer que no devien deturar de fer mal a ningú.

A tot això anaven caminant, i quan semblava que no havien de trobar mai la fi del seu viatge, et veuen un castell molt gran que els tapava tot el camí.

Arriben, truquen a la porta i compareix una dona molt vella o mal vestida a obrir-los. Li demanen acolliment per a passar la nit, i la vella els fa entrar i els arregla el sopar .

A l'endemà al matí, així el llevaren, hi compareix la vella, i els diu:

— Mireu: heu vingut a parar a un castell, en el qual hi ha tres princeses encantades, i aquells que els hi trauran l'encant es podran casar amb elles.

Contents els joves caminants, van dir a la vella, per boca dl més gran, que els digués ço que calia fer per a desencantar les princeses, que tots tres estaven dispossats a fer-ho.

La vella els féu per resposta:

— M'heu de sortir bé de tres proves que us diré, acaba't un l'altre.

Al dia següent crida al més gran i li diu que la seguís. El porta a un jardí on hi havia un rètol que deia que, qui volgués desencantar a les princeses, havia d'anar al bosc del palau i arreplegar mil pedres que eren les que entraven en el collar de la princesa i s'hi casaria, però si no trobava totes mil pedres, quedaria convertit en una estàtua de marbre com tantes d'altres que n'hi havia al jardí.

Va sortir el noi gran cap al bosc del palau, i del matí fins al vespre no en va poder collir més que cinquanta.

Arriba al palau tot místic i quan la vella li va demanar quantes pedres duia, no n'hi va poder ensenyar més que cinquanta. La vella no va dir res, però traient-se una vareta, el toca al cap i el converteix en una estàtua de marbre.

L'endemà va ser posat a prova el germà segon, i igualment que el primer, anà a llegir el rètol del jardí, en el qual es deia que aquell qui trobés les mil pedres precioses de que estava compost el collar de la princesa, que s'hi casaria en desencantar-la, però que qui no les trobés totes, quedaria convertit en estàtua.

Marxà el segon germà cap al bosc del castell i, després de cercar pedres precioses, va tornar al vespre portant-ne cinquanta, de les mil que entraven al collar de la princesa. Igualment que son germà gran, va ésser convertit en estàtua per la vella guardiana.

Toca el torn al germà petit i el matix que els altres germans va ésser portat del primer jardí, per tal que llegís la manera com podia obtenir el desencantament de la princesa, amb la qual podria casa-se.

El pobre noi surt cap al bosc amb el cor oprimat, pensant la fi que li esperava, així com als altres germans,

però Nostre Senyor, que no deixa mai sense recompensa cap bona acció, ho tenia disposat d'una altra manera. Mentre estava plorant amb desconsol, arriba amb tota la pressa que calia el rei de les formigues, d'aquell cau de formigues que havien trobat pel camí els tres germans.

— De què plores, noi? —me li pregunta.

— De què voleu que plori, sino de la meua desventura! Figureu—vos que he de cercar mil pedres precioses que entraven en el collar d'una princesa, o si no en convertiran en una estàtua.

— Docs mira, jo et trauré del compromís.

Crida els seus súbdits, compareixen a mils, i al cap de ben poca estona el noi tenia al seu poder les mil pedres del collar de la princesa.

Aqueixa recompensa va obtenir de no haver permés que els seus germans inquietessin les formigues d'aquell cau que trobaren pel camí.

Se'n va cap al palau i ja va trobar la vella que l'esperava:

— A veure quantes pedres precioses portes? —li demana.

— Vós mateixa ho podreu veure! Teniu! — i n'hi aboca tota una mocadorada.

Les conta la vella i, just, en punt, n'hi havien mil.

En va estar molt contenta i va dir al noi:

— Molt bé!, molt bé! A veure si et sabràs sortir de les altres proves que et posaré.

— Mira, coma segona prova, has d'anar al jardí i hi veuràs un estany, dins d'aquell estany hi va caure un dia una clau que ens fa falta per al desencantament de la princesa.

El pobre noi no va dir res, però se'n va anar tot contristat cap al jardí.

S'encomanava a Déu de tot cor, per tal que rebés una llum d'inspiració i, feta la seva pregària, es va posar al peu de l'estany, mirant d'ací i d'allà, per veure si entrellucava la clau perduda, al fons, i estat amb aquelles, li compareix l'ànec, aquell mateix ànec al qual per bondat del seu cor va evitar que els seus germans fessin una mala jugada. Se li posa davant, i li demana per què estava trist.

L'hi conta el noi, i l'ànec respon:

— Com sóc agraït, jo et donaré la clau perduda a dins de l'estany. Així et recompensaré de bona acció que vas fer en favor meu, evitant que els teus germans em maltractessin.

I dient això, es tira a l'estany, es capbussa i surt al cap de poc amb la clau penjada al bec.

Content el noi, se'n va cap a trobar la vella, que ja l'esperava, i va estar—ne molt contenta.

— A veure —li va dir— si ara et desempallegues de la tercera prova, i tot anirà com una seda. Mira et posaràs davant de tres estàtues que són les princeses encantades. Totes aniran tapades amb un vel, de tal faisó que no se'ls hi veurà més que la boca. Doncs bé, només que mirant a l'una i a l'altra, has de coneixer quina de les tres princeses va menjar mel un dia.

—D'aquesta sí que no en surto — va dir—se el noi, i tan capficat estava, que no va donar—se compte que la vella havia desaparegut.

Mes, va durar poc la distracció perquè tot seguit se li presenta la reina de les abelles, la reina d'aquell rusc que volien cremar els seus germans i que ell no ho va permetre, i demanant—li per què estava tan trist, quan el noi l'hi va haver dit, contesta la reina de les abelles:

—Jo faré per tu el que tu vas fer per les abelles. Mira bé on me posaré, i la princesa que estarà davall meu, aquella és la que un dia va menjar mel.

Tot just havien tingut aquest enraonament amb la reina de les abelles, la vella guardina del castell crida el noi des d'una sala de tocant allí mateix, i li diu:

— Entra, ja pots entrar, i trobaràs les tres princeses encantades, a punt de desencantar.

El noi entrà tot coratjós i et veu tres oies tapades de cata amb un vel, de manera que no se'ls veia més que la boca. Les mira totes tres per a fer el paperot, però veu que la reina de les abelles volava damunt del cap d'una de les princeses, i diu tot resolt:

—Aquesta!, aquesta és la princesa que un dia va menjar mel.

—Ho has endevinat! —va dir la interessada, i en aquell mateix moment llença el vel que li tapava la cara i va restar al descobert el rostre de la vella guardiana del castell, però una vegada s'hagué tret el vel i els pellingos que li cobrien el cos, aquella cara vella i arrugada es tornà una cara jove i resplendent, i els vestit pobres que portava, uns vestits de seda que enlluernaven de mirar.

La vareta que sempre duia a la mà es convertí en un ceptre d'or, i tocant amb la punta del ceptre les altres princeses, els caigueren les robes pobres que les cobrien, i aparegueren amb una cara tan bonica com la d'ella mateixa.

Desencantades que foren totes tres princeses, la més guapa de totes picà de mans i tot el que hi havia al castell es va desencantar, aquelles estàtues de marbre es convertiren en joves i tot el castell es cobrí de flors i de cànctics d'ocells.

El més petit dels tres germans es casà amb la princesa que era la senyora del castell, i els altres dos es casaren amb les altres dues i se'n anaren a uns altres castells.

I tots van viure feliços molts anys

REULLS DE RONDALLÍSTICA CATALANA

ABEYA, E. i C. VALRIU (1993) *Per fat i fat, contes per tornar a contar*, ed. Moll, Mallorca.

ALCOVER, Antoni M.. (1975) *Aplec de rondaies mallorquines d'en Jordi des Racó*, I–XXIV, Moll, Palma de Mallorca.

AMADES, Joan (1983) *Folklore de Catalunya*, Selecta, Barcelona.

BATALLER, J. (1981 i 1986) *Contalles populars valencianes I, II*, Diputació de València, València.

BERTRAN I BROS, Pau, (1989) *El rondallari català*, Estudi preliminar i edició de Josep M. Pujol, Alta Fulla, Barcelona.

COCABAMB (1982) *Contarelles*, II, ed. Moll, Palma de Mallorca.

COCABAMB (1984) *Contes per a tot l'any*, Rosa Sensat, Barcelona

COCABAMB (1987) *Ai, quin riure! Recull de contes Humorístics*, Graó, Barcelona.

CASEPONCE, Esteve (1972) *Rondalles*, Balmes, Barcelona.

CASTELLÓ GUASCH, Joan (1953) *Rondaies eivissenques*, Impremta Suc d'En F. Ferrer, Palma de Mallorca.

CASTELLÓ GUASCH, J. (1955) *Rondaies d'Eivissa*, Moll, Palma de Mallorca.

CASTELLÓ GUASCH, J.(1961) *Rondaies i contes d'Eivissa*, Impremta Alfa, Palma de Mallorca.

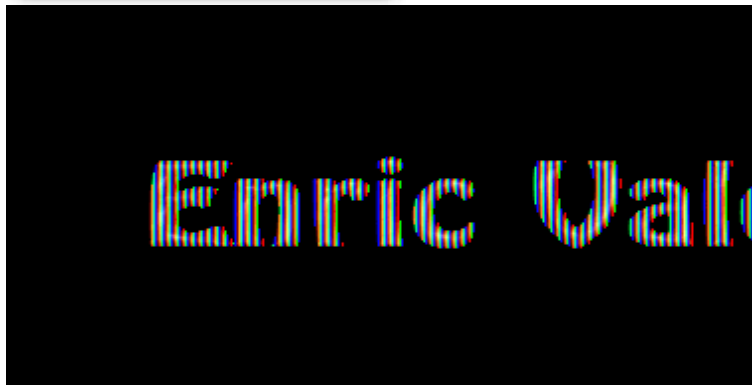
CASTELLÓ GUASCH, J.(1974) *Rondaies eivissenques de quan el Bon Jesús anava pel món*. Impremta Alfa, Palma de Mallorca.

CASTELLÓ GUASCH, J.(1976) *Rondaies eivissenques i contes de sa majorca*, Impremta Alfa, Palma de Mallorca.

CASTELLÓ GUASCH, J.(1976) *Rondaies de Formentera*, Impremta Alfa, Palma de Mallorca.

CHAUVET, Horace, (1974) *Traditions populaires du Roussillon*, Imprimerie du Midi, Perpinyà.

ESCUDE PALACIOS, Tomàs. (1983) *Contalles*, Caixa d'Estalvis de Castelló, Castelló.

Enric Valor és un dels nostres més importants escriptors i rondallistes

(Castalla, l'Alcoià, 1911—València, l'Horta, 2000

L'obra i la persona d'Enric Valor i Vives es descobreixen a poc a poc. No ha estat un escriptor de supervendes, sinó que ha treballat sempre amb una llengua minoritària: la seua, la nostra. Valor és un personatge que fa molt de goig quan el llegim en alguna de les sucoses entrevistes que li han fet o el coneixem a través de la seua obra literària.

Potser és la manera com s'expressa en el seu monumental català, que no necessita ni de llibres d'estil, ni de diccionaris de barbarismes. O potser és el que diu, les coses que explica, quan parla del passat, del present, dels detalls, de les seues percepcions agudes i espontànies. Encara estem per descobrir-lo al món sencer, de donar-li el reconeixement que es mereix.

És tanta la tasca, i tan especial l'home que es fa difícil perfilar una biografia "acadèmica" completa d'Enric Valor. O ho contes tot, o et queda coixa. No pots parlar sols del Valor gramàtic o del Valor lingüista, o del Valor Honoris Causa. Perquè llavors et pots deixar al Valor novel·lista, al conversador, al rondallista, i ben segur que acabaríem per oblidar l'home, caçador ecologista, el patriota, i moltes, moltes coses més..

Per això, si voleu conèixer Enric Valor llegiu Enric Valor, converses amb un senyor escriptor, de Rosa Serrano, Tàndem Edicions, 1995. I, a més, feu una ullada a la seua obra.

Gramàtica i lexicografia

Millorem el llenguatge, Eliseu Climent Editor, València, 1979.

Temes de correcció lingüística, Eliseu Climent Editor, València, 1984.

Curs mitjà de gramàtica catalana, Eliseu Climent Editor, València, 1988. *Vocabulari escolar de la llengua*, Carena, València, 1989.

La flexió verbal, Eliseu Climent Editor, València, 1991.

Expressions peculiars de la llengua, Tàndem Edicions, València, 1993

Narrativa

Narracions de la Foia de Castalla, Editorial Barcino, Barcelona, 1952.

Narracions intrascendents, Fernando Torres Editor, València, 1982.

Narracions perennes, Gregal Llibres, València, 1988.

El Cicle de Cassana: Sense la terra promesa, Temps de batuda, Enllà de l'horitzó, Tàndem Edicions, València, 1991.

L'ambició d'Aleix, Tàndem Edicions, València 1995.

Esclafamuntanyes, Tàndem Edicions, 1995.

El Fonamentalista del Vinalopó, i altres contarelles, Tàndem Edicions, 1996.

La idea de l'emigrant, Tàndem Edicions, 1998

Rondallística

Meravelles i picardies (2 volums), Editorial l'Estel, València, 1964.

Obra literària completa (2 volums), Editorial Gorg, València, 1975.

Rondalles Valencianes (8 volums), Editorial Bullent, València, 1981–1988

Rondalles Valencianes d'Enric Valor (8 volums), Tàndem Edicions i Albatros, 1993–1995 (adaptació de Rosa Serrano).

Premis i guardons

Premi Sanchis Guarner de la Diputació de València, 1983.

Premi de les Lletres Valencianes de l'Ajuntament de València, 1985.

Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, Omnium Cultural de Barcelona, 1987.

Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, 1993.

Doctor Honoris Causa per la Universitat de València, 1993.

Miquelet d'Honor de la Societat Coral El Micalet, 1996.

Premi Cavanilles de l'IVEN (Institut Valencià d'Excursionisme i Natura), 1997.

Doctor Honoris Causa per la Universitat d'Alacant, 1999.

Noves rondalles.

No us penseu que les rondalles formen part d'un temps passat, avui en dia les rondalles han canviat les formes adaptant-se als nous temps. Ben segur que tothom coneix una història que li va ocórrer a un amic de la cosina d'una amiga seua.

La rondalla a la ciutat

En els últims anys han sorgit a les grans ciutats una sèrie d'històries, mites i llegendes que, de manera misteriosa, han donat la volta al món i que gent de totes les condicions ha escoltat i contat alguna vegada sense preocupar-se del seu origen. Autoestopistes rosses, pèrfides amants que transmetes enfermetats incurables, abominables éssers que viuen al subsòl, animals espantosos, lladres d'òrgans vitals i segrestadors d'infants que han passat a formar part de l'inconscient col·lectiu de moltes grans urbs al temps que la vida a la ciutat ha ampliat el seu repertori de temors i pors.

Però el més curiós és que la gran ciutat, feud de la ciència i reducte de la raó, ha pres el relleu del camp a l'hora de generar llegendes, tot i que moltes de les històries actualitzen mites antics, com la por a l'altre, el terror a la mort o la turbació que els avanços tècnics han creat en gran part de la població.

Tal vegada perquè les ciutats modernes s'assemblen moltes les unes amb les altres, o potser perquè "gent és gent", l'inventari de preocupacions que ha portat la vida moderna està alimentat per pors semblans, per molt allunyats que estiguen els llocs.

Segons diuen els experts (antropòlegs, folkloristes...) l'imaginari col·lectiu de les grans ciutats es pot dividir en tres nivells essencials:

- De dalt, del metafòric cel, procedeixen els éssers supratecnològics, que periòdicament ens visiten amb les seues naus.
- 2. En mig estem nosaltres, cada vegada més sols i més mancats de comunicació.
- 3. A sota, a les clavegueres, es situa l'infern, domicili de mutants i altres bèsties

El tò escabrós, o macabre fins i tot, que impera a la mitologia urbana sembla relacionar-se amb l'actual època de turbulències i avanços precipitats que ha portat el segle XX.

D'altra banda, el fet que el progrés ha fet de la ciutat en el seu principal camp d'experimentació explica, en part, la inusitada força que han pres una sèrie de relats que s'han transmés per via oral —sovint amb el recolzament dels mitjans de comunicació— d'una banda del planeta a l'altra sense alterar el seu significat. L'alt nombre d'infants tuberculosos que existien durant la postguerra, va donar motiu perquè a València sorgira el rumor d'un sinistre personatge, el Saginer, que es passejava pel Cabanyal i pel Grau, provist d'un enorme sac amb el que raptava els xiquets i les xiquetes humils per extreure-lis la sang.

Temes:

Por a la soletat

La contaminació

Els fantasmes moderns

Les altres cultures (gitanos, xinesos, negres...)

Por al desconegut

14